

บทความวิจัย

ประสพการณ์อาการเปลี่ยนแปลงการรับรสและกลิ่น ใน
เด็กป่วยโรคมะเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัด*

ปิยธิดา เทพประดิษฐ์** กุลทัต หงษ์ขยงกูร*** พิสมัย วัฒนสิทธิ์***

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงพรรณานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสพการณ์อาการเปลี่ยนแปลงการรับรสและกลิ่น และกลวิธีการจัดการอาการในเด็กป่วยโรคมะเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัด อายุ 7 ถึง 15 ปี จำนวน 65 ราย ก่อนได้รับยาเคมีบำบัด 1 วัน และหลังได้รับยาเคมีบำบัดในวันที่ 4, 7, และ 10 โดยใช้กรอบแนวคิดการจัดการอาการของ ดอดด์และคณะ (Dodd et al., 2000) เก็บข้อมูลโดยใช้ 1) แบบประเมินข้อมูลทั่วไป และ 2) แบบประเมินประสพการณ์อาการเปลี่ยนแปลงการรับรสและกลิ่นในเด็กป่วยโรคมะเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัด ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน และความเที่ยงของแบบประเมินชุดที่ 2 ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค เท่ากับ 0.80 และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในชั้น อยู่ในช่วง 0.97 ถึง 0.98 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่และร้อยละ

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่รับรู้การเปลี่ยนแปลงการรับรสและกลิ่น ก่อนและหลังได้รับยาเคมีบำบัดในวันที่ 4, 7, และ 10 มีจำนวน 23 ราย จาก 65 ราย คิดเป็นร้อยละ 35.4 กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวมีการรับรู้การเปลี่ยนแปลงการรับรส การรับกลิ่นและทั้งการรับรสและกลิ่น สูงสุดในวันที่ 4 หลังได้รับยาเคมีบำบัด หลังจากนั้น กลุ่มตัวอย่างมีการเปลี่ยนแปลงการรับรสหรือกลิ่นเพียงอย่างเดียวลดลงในวันที่ 7 และ 10 ตามลำดับ ส่วนการเปลี่ยนแปลงการรับรสและกลิ่นทั้ง 2 อย่าง พบว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในวันที่ 7 และ 10 ในด้านการรับรู้การเปลี่ยนแปลงการรับรส พบว่า มีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12, 5 และ 3 ราย รับรู้รสขมมากที่สุดและในทิศทางที่เพิ่มขึ้น เมื่อได้รับการกระตุ้นด้วยอาหาร เครื่องดื่ม หรือยา ในวันที่ 4, 7, และ 10 หลังได้รับยาเคมีบำบัด ตามลำดับ ส่วนด้านการรับรู้การเปลี่ยนแปลงการรับกลิ่น พบว่า มีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3, 13, 3 และ 2 ราย รับรู้กลิ่นเพิ่มขึ้น ก่อนและหลังได้รับยาเคมีบำบัด ในวันที่ 4, 7, และ 10 ตามลำดับ เมื่อไม่ได้รับสิ่งกระตุ้น พบว่า มีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 2, 12, 3 และ 4 ราย รับรู้รสขม/เผื่อนฝาด ก่อนและหลังได้รับยาเคมีบำบัดในวันที่ 4, 7, และ 10 ตามลำดับ ในด้าน

* ได้รับทุนสนับสนุน จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

** นักศึกษาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลเด็ก มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

*** อาจารย์ ภาควิชาการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

การประเมินระดับอาการเปลี่ยนแปลงการรับรสและกลิ่น พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับการเปลี่ยนแปลงการรับรสและกลิ่น อยู่ในระดับน้อยทุกช่วงเวลา ทั้งก่อนและหลังได้รับยาเคมีบำบัด และในด้านการตอบสนองต่ออาการเปลี่ยนแปลงการรับรสและกลิ่น พบว่า ก่อนได้รับยาเคมีบำบัด กลุ่มตัวอย่าง มีการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงการรับรส โดยไม่รู้สึกรู้สึกเบื่ออาหาร จำนวน 2 ราย ใน 3 ราย แต่ทั้ง 3 รายนี้ มีการรับประทานอาหารได้น้อยลง ในขณะที่การตอบสนองต่อการรับกลิ่น พบว่า กลุ่มตัวอย่าง รู้สึกเบื่ออาหาร จำนวน 2 ราย ใน 3 ราย และทั้ง 3 รายนี้ มีการรับประทานอาหารได้น้อยลงเช่นกัน ส่วนหลังได้รับยาเคมีบำบัดทั้ง 3 ช่วงเวลา พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่มีการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงการรับรสและกลิ่น โดยรู้สึกเบื่ออาหาร และรับประทานอาหารได้น้อยลง

ผลการศึกษาครั้งนี้ ช่วยให้ทีมสุขภาพเข้าใจประสบการณ์อาการเปลี่ยนแปลงการรับรสและกลิ่นในเด็กป่วยโรคมะเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัดดียิ่งขึ้น และนำไปสู่การพัฒนาวิธีการพยาบาลเพื่อจัดการกับอาการให้มีประสิทธิภาพต่อไป

คำสำคัญ: อาการเปลี่ยนแปลงการรับรสและกลิ่น; เด็กป่วยโรคมะเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัด

ความเป็นมาของปัญหา

อาการเปลี่ยนแปลงการรับรสและกลิ่นในเด็กป่วยโรคมะเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัด มีอุบัติการณ์ที่แตกต่างกัน ตั้งแต่ ร้อยละ 16.5 ถึง 55 (ภาวิณี, 2546; Collins et al., 2000; Skolin et al., 2006) มีความรุนแรงของอาการในระดับปานกลางถึงระดับมาก ร้อยละ 77 (Collins et al., 2000) ทั้งนี้พบว่าผู้ป่วยที่มีการเปลี่ยนแปลงการรับรสและกลิ่นมักมีภาวะเบื่ออาหารร่วมด้วย (กนกพร, 2555) ซึ่งอาจทำให้รับประทานอาหารได้น้อยลง น้ำหนักตัวลดลง มีภาวะทุพโภชนาการ และคุณภาพชีวิตต่ำลงตามมา (Rehwaldt et al., 2009; Skolin et al., 2006)

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า งานวิจัยเรื่อง ประสบการณ์เปลี่ยนแปลงการรับรสและกลิ่นในเด็กป่วยโรคมะเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัดยังพบน้อย ไม่มีการเก็บข้อมูลก่อนได้รับยาเคมีบำบัด (ภาวิณี, 2546; Skolin et al., 2006) และระยะเวลาในการศึกษาสั้น (ภาวิณี, 2546) ซึ่งศึกษาเฉพาะการรับรสเพียงอย่างเดียวและเก็บข้อมูลเพียง 5 วัน ทำให้ไม่เห็นรูปแบบการเปลี่ยนแปลงการรับรสที่ชัดเจน เนื่องจากตามหลักกายวิภาคศาสตร์ของเซลล์รับกลิ่นและรส จะมีการซ่อมแซมทุกประมาณ 7 และ 10 วัน ตามลำดับ (Becze, 2012; Hovan et al., 2010) ส่วนงานวิจัยในผู้ใหญ่ไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เนื่องจากมีระเบียบวิธีวิจัย และการกำหนดคุณสมบัติในการคัดเลือกผู้ป่วยที่ต่างกัน ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการรับรสและกลิ่นจึงมีความหลากหลาย ไม่ครอบคลุมไปในทิศทางเดียวกัน (Bernhardson, Tishelman, & Rutqvist, 2008; Miller, 2008; Rehwaldt et al., 2009)

การวิจัยเชิงพรรณนาคครั้งนี้ จึงเพิ่มการศึกษาตัวแปรการรับกลิ่น และปรับระยะเวลาการเก็บข้อมูลซึ่งทำการศึกษาในเด็กป่วยโรคมะเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัด ตั้งแต่ 1 วัน ก่อนได้รับยาเคมีบำบัดและหลังได้รับยาเคมีบำบัดวันที่ 4, 7 และ 10 โดยใช้แนวคิดการจัดการอาการของ ดอดด์และคณะ (Dodd et al., 2001) เป็นกรอบในการศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลให้ทีมสุขภาพเข้าใจประสบการณ์อาการเปลี่ยนแปลงการรับรสและกลิ่นที่เกิดขึ้น นำไปสู่การพัฒนาแนวทางหรือวิธีการพยาบาลในการจัดการกับอาการดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพ เพื่อคุณภาพชีวิตของเด็กป่วยที่ยังมีชีวิตต่อไป

Symptom Experience of Taste and Smell Alterations Among Children with Cancer Receiving Chemotherapy*

Piyatida Theppradit** Kullatit Hongchayangkool*** Pissamai wattanasit***

Abstract

This descriptive study aimed to describe experience of taste and smell alterations and their management strategies among children with cancer receiving chemotherapy on Day 1 prior to receiving chemotherapy and on Days 4, 7 and 10 after receiving chemotherapy. The sample comprised 65 children with cancer aged between 7 and 15 years. The conceptual framework was based on the symptom management model proposed by Dodd et al. (2001). The data were collected using 1) the Demographic Data Form, and 2) the Symptom Experience of Taste and Smell Alterations Among Children with Cancer Receiving Chemotherapy Scale. The internal consistency reliability of the second questionnaire was tested using Cronbach's Alpha Coefficient and Intraclass Correlation Coefficient, yielding a value of 0.80 and ranging from 0.97 to 0.98 respectively. The data were analyzed using frequency and percentage.

The results revealed that Twenty-three from 65 participants (35.4%) perceived taste and smell alterations before and after receiving chemotherapy at Days 4, 7, and 10. They perceived taste, smell, and both taste and smell alterations at the highest level at Day 4 after receiving chemotherapy. Their taste or smell perceptions were decreased at Days 7 and 10, respectively whereas both taste and smell perceptions were not altered at Days 7 and 10. After stimulation by food, drink, and medications at Days 4, 7, and 10; 12, 5, and 3 participants perceived the most and increased bitter taste alteration. In terms of smell alteration; 3, 13, 3, and 2 participants perceived smell better before and after receiving chemotherapy at Days 4, 7, and 10. In case of no stimulants; 2, 12, 3, and 4

* This research was support by Graduate School, Prince of Songkla University, Songkhla, Thailand.

** Student of Master Degree (Pediatric) Prince of Songkla University, Songkhla, Thailand.

*** Lecturer in Department of Pediatric Nursing, Faculty of Nursing, Prince of Songkla University, Songkhla, Thailand.

participants perceived bitter/metallic taste before and after receiving chemotherapy at Days 4, 7, and 10. The participants reported their symptom experience of taste and smell alterations before and after receiving chemotherapy at a low level. Among the responses to symptom experience of taste alteration; 2 in 3 cases still had normal appetite, all of them ate less before receiving chemotherapy. Among the responses to symptom experience of smell alteration, 2 in 3 cases felt low appetite and all of them ate less. After receiving chemotherapy, most of participants felt less appetite and ate less.

The results of this study may help health care providers to better understand the symptom experience of taste and smell alterations among children with cancer receiving chemotherapy. Healthcare providers can use these results to further develop the effectiveness of the taste and smell alterations nursing management strategies for children with cancer.

Keywords: taste and smell alteration; children with cancer receiving chemotherapy